

КУЛЬТУРОЛОГІЧНА ДОМІНАНТА ЗМІСТУ СУЧАСНОЇ ШКІЛЬНОЇ ЛІТЕРАТУРНОЇ ОСВІТИ

Таміла Яценко

Інститут педагогіки НАПН України, м. Київ, Україна

The problem of updating the content of modern school literary education in the context of the European value dimension is actualized. Emphasis is placed on the implementation of the principles of multiculturalism and integration in the school literature course, on the didactic and methodological potential of textbooks and the literary special course.

Виразною ознакою сучасної шкільної літературної освіти є оновлення її змісту в контексті цінностей, як національної, так і європейської культури. Відтак, відповідно до Рекомендацій Європейського Парламенту та Ради Європейського Союзу «Про основні компетентності протягом усього життя», у Концепції «Нова українська школа» (2016) і Державному стандарті базової середньої освіти (2020) визначено культурну компетентність здобувачів освіти як ключову. Її ефективному формуванню сприяє реалізація культурологічного підходу до навчання літератури, що ґрунтується на принципах полікультурності як виховання особистості на засадах міжетнічної толерантності до представників інших культур, поваги до своєї національної самобутності в контексті загальноєвропейської та світової культури, та інтегрованості, що передбачає врахування міжпредметних зв'язків у шкільному літературному курсі. Обґрунтовуючи теоретичні та методичні засади реалізації культурологічного підходу до вивчення художньої літератури як явища культури, трактуємо культурну компетентність як інтегровану особистісну якість, що визначається здатністю учня-читача до освоєння світової й національної культурної спадщини, розуміння художньої літератури як частини світової культури, її специфіки як мистецтва слова, розгляду літературного твору в мистецькому контексті, усвідомлення соціокультурної значущості художньої літератури та активне використання культурних цінностей у повсякденній взаємодії з оточуючими. Культурологічна домінанта шкільного курсу літератури повинна бути спрямована на формування в учнів «цілісного сприймання твору, що передбачає встановлення зв'язків як усередині літературного твору, так і в контексті літературного процесу, художньої культури певної доби, а головне – усвідомлення таких зв'язків як діалогу митця зі світом, читача з митцем, а через нього – з іншою культурою, з іншим буттям» (Яценко, Шевченко, 2012, С. 18).

Дієвим засобом реалізації культурологічного підходу в системі шкільної літературної освіти є чинні підручники української літератури (рівень стандарту) для 10 і 11 класів, підготовлені науковцями Інституту педагогіки НАПН України (Фасоля, 2018; Фасоля, 2019). Їх концепція ґрунтується на розгляді художнього тексту як тексту культури, що відображає свідомість людей певної історичної доби, орієнтує на діалог у просторі культури та на діалог культур. На прикладі життя і творчості письменників прослідковується взаємодія художньої літератури з різними видами мистецтва. Зокрема, у рубриці «Культурно-мистецький контекст» оптимально до вікових інтересів учнів 10 і 11 класів подано пізнавальну інформацію про українські та світові культурні надбання (репродукції картин, фото скульптурних, архітектурних пам'яток, естетичний аналіз художніх полотен і музичних творів тощо). Такий матеріал допомагає школярам глибоко осмислити ідейно-художній зміст літературного твору, поглиблює вміння проводити міжмистецькі паралелі у процесі вивчення твору та сприяє формуванню розуміння української літератури як невід'ємного компонента світового мистецтва.

Широкі можливості для формування культурної компетентності учнів має спецкурс «Шедеври модернізму: вивчення української і зарубіжної літератури у мистецькому контексті», що схвалений МОН України для використання в закладах загальної середньої освіти (Яценко, Тригуб, 2018). Його змістове наповнення сприяє ознайомленню школярів із визначними мистецькими явищами доби модернізму, поглибленню вмінь аналізувати та інтерпретувати модерністські твори української і зарубіжної літератури у взаємозв'язках із різними видами мистецтва. Наприклад, на вступному занятті «Модернізм як мистецька філософія другої половини ХІХ – початку ХХ століття» після актуалізації знань старшокласників про явище модернізму доцільно організувати мультимедійну презентацію у вигляді віртуальної екскурсії «Шедеври живопису модернізму» картинними галереями світу. Емоційний фон на початку заняття створять репродукції полотен західноєвропейського живопису: К. Моне «Імпресія. Схід сонця», «Бузок на сонці», О. Ренуар «Танець» (імпресіонізм), Г. Клімт «Поцілунок» (символізм); Е. Мунк «Крик» (експресіонізм), Дж. Пайпер «Хоукем, Норфолк» (неоромантизм); Л. Русоло «Маніфест футуристичної музики» (футуризм) та українського живопису: А. Маневич «Міський пейзаж», М. Бурачек «Овини» (імпресіонізм); О. Новаківський «Довбуш – володар гір» (символізм). Варто провести порівняльний аналіз картин австрійського художника Г. Клімта (1862–1918) «Поцілунок» та українського митця Ф. Кричевського (1879–1947) «Любов», оскільки ці твори споріднені ідеєю та засобами художньої виразності. Підсиленню реалізації мистецького контексту сприятиме прослуховування фрагментів музичних модерністських творів, як європейських (К. Дебюссі, М. Равель, Р. Вагнер, А. Шенберг), так і українських композиторів (І. Стравінський, С. Василенко).

На засадах культурологічного підходу оновлено зміст літературної освіти в основній школі. Так, у контексті освітніх завдань нового Державного стандарту базової середньої освіти (2020) науковцями Інституту педагогіки НАПН України розроблено «Інтегрований курс літератур (української та зарубіжної). 5–9 класи». Знанневий компонент курсу – це здобуття школярами основної школи базових предметних знань, необхідних для свідомого самостійного читання й сприймання творів української і зарубіжних літератур як явищ мистецтва, розуміння образної природи мистецтва слова, принципів єдності змісту й художньої форми, зв'язку мистецтва з життям. Діяльнісний компонент – це організація навчальної діяльності учнів, спрямована на формування умінь ідейно-художнього аналізу художніх творів української і зарубіжних літератур.

Сучасна шкільна літературна освіта повинна сприяти культурній ідентифікації молодого покоління, організації освітнього процесу як полікультурного, особистісної реалізації кожного суб'єкта освіти в культурному процесі.

Література

1. Фасоля А. М., Яценко Т. О., Уліщенко В. В., Бійчук Г. Л., Тищенко В. М. (2018). *Українська література. Рівень стандарту. 10 клас*. Пед. думка. <http://lib.iitta.gov.ua/712367/>
2. Фасоля А. М., Яценко Т. О., Уліщенко В. В., Бійчук Г. Л., Тищенко В. М. (2019). *Українська література. Рівень стандарту. 10 клас*. Орion. <http://lib.iitta.gov.ua/717446/>
3. Яценко Т. О., Тригуб І. А. (2018). *Шедеври модернізму: вивчення української і зарубіжної літератури у мистецькому контексті*. Підручники і посібники. <http://lib.iitta.gov.ua/711651/>
4. Яценко Т. О., Шевченко З. О. (2012) *Художня література в контексті світової культури*. Пед. думка, 2012. <http://lib.iitta.gov.ua/705586/>